

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ
Кафедра психології

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ (ХАРКІВСЬКИЙ ОСЕРЕДОК)

*З нагоди 215 річниці ХНПУ імені Г.С.Сковороди,
130-ї річниці з дня народження І.А. Соколянського (1889-1960),
115-річчя В.І. Асніна (1904-1956),
95-річного ювілею А.В. Петровського (1924-2006)
та 25-річчя факультету психології і соціології*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

26 жовтня 2019 року

Харків – 2019

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Запорізького національного технічного університету

Євдокимова Наталя Олексіївна – доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

Романовський Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ»

*Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
протокол № 7 від 28.10.2019 року*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ (каталог психотехнологій; тези доповідей): матеріали III міжрегіональної наук.-практ. конф., м. Харків, 26 жовтня 2019 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2019. 248 с.

ISBN 978-617-7645-81-7

У збірнику представлено матеріали науково-практичної конференції «**ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорієнтації та просвітництва новітніх розробок у галузі психотехнологій, представлених на теренах України.

Перша частина збірника містить **Каталог психотехнологій** новітніх авторських розробок розвивальних, психокорекційних, діагностичних, тренінгових програм, методик, технік тощо, інформація про які подана у вигляді анотацій.

У другій частині розміщено тези доповідей, які містять результати науково-практичних розробок учасників конференції.

Матеріали конференції віддзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів та магістрантів, студентів гуманітарних спеціальностей, практичних психологів, вихователів, соціальних та медичних працівників.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редколегії.

ISBN 978-617-7645-81-7

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2019
© Колектив авторів, 2019
© Єльчанінова Т.М. (оформлення, обкладинка, Ψ-емблема), 2019

Козлітіна О.В., Масловська Ю.С. Особливості використання сучасних настільних ігор у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення.....	142
Колчигіна А.В., Демченко А.С. Проблема психологічного благополуччя майбутніх педагогів.....	145
Костикова О.В. К проблеме психотерапии неврозов.....	146
Кузнецов М.А., Зайка Є.В. Короткочасна пам'ять як механізм формування розумових та кінстетичних узагальнень	147
Лесніченко Н.П. Типологія гендерних стереотипів особистості	153
Лугова М.С., Підчасов Є.В. Психологічні особливості незадоволення дівчат своїм тілом у юнацькому віці	157
Лукова С.В. Психологічні особливості поведінки підлітків-спортсменів у конфліктах.....	160
Меднікова Г.І. Психологічні особливості провідних ставлень підлітків з різним рівнем невротизації	162
Мелешенко М.О. Проблема самотності і усамітнення у сучасному місті: психологічні чинники і наслідки.....	164
Миронович Б.С. Ставлення до тіла як проекція ставлення до матері.....	165
Надьон В. П. Психологічні особливості учнів початкової школи.....	166
Нестеренко М.О. Гендерні детермінанти сімейних стосунків у молодій сім'ї.....	168
Обухівська А. Г. Психолого-педагогічне вивчення навчальних компетентностей дошкільників з особливими освітніми потребами.....	171
Обухова Н. О. Різноманітність поглядів на поняття копінг-поведінка.....	175
Одинець О.А., Шукалова О.С. Використання семирівневого підходу, як природної орієнтації психологічного і фізичного здоров'я людини	176
Панок В.Г. До питання розробки алгоритмів діяльності практичних психологів	179
Підчасов Є.В., Наглюк О.А. Роль організаційно-психологічних факторів в адаптації студентів до навчання у ЗВО	182
Поденко А.В. Соціально-психологічні чинники плинності кадрів в організації	185
Романенко О.В. Теоретичні підходи до вивчення тілесності в психології	189
Саврасов М.В. Психологічні механізми моніторингу та контролю у структурі метакогнітивної активності суб'єкта навчально-професійної діяльності.....	192
Савченко М.С. Психологічні підстави використання методу анкетування у дослідженні суб'єктності прокурора	197
Савченко М.С., Саврасов М. В. Теоретичні підстави психологічного дослідження особливостей становлення суб'єктності прокурора	197
Скринник І.В., Пухно С.В. Емоційне вигорання як психологічна проблема сучасності.....	202
Скрипник Н.Г. Задоволеність навчанням та адаптація студентів до закладу вищої освіти	206
Туріщева Л.В., Ткаченко І.В. Настільні ігри як умова соціалізації школярів з порушенням мовлення	209
Цеменко М.О. До дослідження рівня задоволеності своїм життям та життєстійкості людей похилого віку	211
Цигичко Т.П. Казкотерапія в системі роботи закладу дошкільної освіти	213
Чепелєва Н.І. Соціально-психологічний аналіз феномену «чайлдфрі», як трансформації традиційних репродуктивних програм.....	217
Чернякова О.В. До питання розуміння емоцій дітьми з психофізичними вадами розвитку.....	221

стосунків. Симптом особистісної відстороненості спостерігається за деяких акцентуацій характеру або хронічних психічних станів, що межують з психопатологією. Людина не спроможна приймати рішення. «Сильні» особистості наполегливо, іноді нав'язливо, займаються самоаналізом. «Слабкі» виявляють схильність до «втечі від самого себе» за допомогою алкоголю, наркотиків, самообману. Психологи рекомендують в таких випадках елементи психоаналізу, трудотерапію, сімейну психотерапію, опіку супервізора (І. П. Шпичак, 2017).

Скрипник Н.Г.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди, м. Харків*

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ НАВЧАННЯМ ТА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У роботах сучасних дослідників психологічну адаптацію студента до умов навчання в закладі вищої освіти розуміють як процес досягнення студентом психологічного комфорту в умовах освітнього середовища (Кулеша Н.П., 2018), як взаємодію особистості студента та освітнього середовища, в якій особистість виступає активним суб'єктом адаптації, відповідальним за успішність вибору стратегій та результатів навчального процесу (Огарьова К.І., 2010). Н.Кулеша у своєму дисертаційному дослідженні в системі чинників психологічної адаптації студентів до закладу вищої освіти виділяє соціальні (матеріальне становище родини, соціальне походження студента, взаємини в родині, нова дидактична ситуація, особистість викладача, спілкування в студентській групі) та індивідуально-психологічні (особливості темпераменту, нервово-психічна напруга, психічне здоров'я, інтелектуальний розвиток, навчальна мотивація, професійний інтерес) чинники. Соціально-психологічну адаптацію та адаптацію до навчальної діяльності в якості компонентів адаптації до умов навчання у закладі вищої освіти виділяє у своєму дослідженні К. Огарьова.

О. Горбунова у своєму дослідженні аналізує зміни адаптації студентів першого-третього курсів до середовища закладу вищої освіти. Визначено зростання тривожності студентів та інтенсивності страху відрахування на другому курсі та їх зниження на третьому курсі, що свідчить про адаптацію емоційної сфери студентів до стресів у навчальній діяльності. Задоволеність навчанням, стосунками з викладачами та адміністрацією закладу вищої освіти, має негативну динаміку від першого до третього курсу (.Горбунова О.В., 2013). З нашої точки зору, вивчення адаптації студентів до умов навчання у закладі вищої освіти потребує врахування ставлення студентів до навчання, але питання впливу ставлення до навчання на успішність адаптації студентів до закладу освіти залишається недостатньо вивченим.

При організації емпіричного дослідження ми виходили з розуміння

ставлення студентів до навчання як єдності мотиваційного та емоційного компонентів. Мотиваційний компонент утворюють мотиви навчальної діяльності, а емоційний – переживання студентів, викликані задоволеністю або незадоволеністю їх потреб у процесі навчання. Задоволеність навчанням – це емоційне ставлення студентів до навчальної діяльності та умов її протікання, що включає ставлення до різних аспектів навчальної діяльності студентів.

Дослідження проводилося із використанням методик: «Адаптованість студентів у виші» Т.Д. Дубовицької, А.В. Крилової, «Шкала академічної мотивації» Т.О. Гордєєвої, О.О. Сичова, Є.М. Осіна, «Тест-опитувальник задоволеності навчальною діяльністю» Л.В. Міщенко.

У дослідженні брали участь студенти перших-четвертих курсів Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та Національного університету цивільного захисту України.

При вивченні структури кореляційних зв'язків показників адаптації студентів різних курсів до навчальної діяльності та складових їхнього ставлення до навчання виявилось, що найбільш тісний зв'язок спостерігається на першому та третьому курсах навчання, а на другому та четвертому курсах виявлені лише поодинокі зв'язки адаптації студентів до навчальної діяльності та складових ставлення до навчання.

За результатами проведеного кореляційного аналізу виявилось, що більш адаптовані до навчальної діяльності першокурсники характеризуються більш високими показниками задоволеності навчальним і виховним процесом, обраною професією, стосунками з одногрупниками та викладачами, власним побутом. У них більшою мірою проявляється інтерес до предмету пізнання, прагнення пізнати нове, зрозуміти досліджуваний предмет, бажання досягти максимально високих результатів у навчанні, прагнення до розвитку своїх здібностей, свого потенціалу в рамках навчальної діяльності. Разом із тим, чим менш адаптовані студенти-першокурсники до навчальної діяльності, тим більшою мірою спонукання до навчання обумовлюється у них почуттям сорому і обов'язку, виявляється відсутність інтересу до навчальної діяльності й усвідомленість її важливості та сенсу.

Більш адаптовані до навчальної діяльності другокурсники характеризуються більш високими показниками задоволеності стосунками з одногрупниками та власним побутом. У них більшою мірою проявляється прагнення до розвитку своїх здібностей, бажання досягти максимально високих результатів в навчанні, у тому числі, заради відчуття власної значущості і підвищення самооцінки за рахунок досягнень в навчанні.

По групі студентів третього курсу, як і по групі студентів-першокурсників, встановлено позитивні зв'язки між адаптацією до навчальної діяльності та всіма складовими емоційного компоненту ставлення до навчання, а також складовими мотиваційного компоненту

ставлення до навчання, що відповідають внутрішній академічній мотивації, а саме: пізнавальною мотивацією, мотивацією досягнення і саморозвитку. Обернені зв'язки поєднують адаптацію до навчальної діяльності з екстернальною мотивацією та амотивацією. Отже, більш адаптовані до навчальної діяльності третьокурсники характеризуються більш високими показниками задоволеності навчальним і виховним процесом, обраною професією, стосунками з одногрупниками та викладачами, власним побутом, більш вираженим пізнавальним інтересом, прагненням до максимально високих навчальних результатів, до розвитку свого потенціалу в рамках навчальної діяльності. Крім того, чим більш адаптовані студенти третього курсу до навчальної діяльності, тим меншою мірою ця діяльність обумовлена зовнішніми вимогами, бажанням уникнути можливих проблем, тим менше їх характеризує навчальна амотивація.

По групі студентів четвертого курсу визначено лише три статистично значущі зв'язки між адаптацією до навчальної діяльності та складовими ставлення до навчання. Більш адаптовані до навчальної діяльності студенти четвертого курсу відрізняються більш високими показниками пізнавальної мотивації, задоволеності стосунками з одногрупниками та обраною професією.

Розрахунок кореляцій дозволив пересвідчитися, що між показниками адаптації студентів різних курсів до закладу вищої освіти та складових їхнього ставлення до навчання існує певний взаємозв'язок.

Отримані за результатами кореляційного аналізу зв'язки показників складових мотиваційного та емоційного компонентів ставлення до навчання студентів першого курсу та їх адаптації до навчальної групи вказують на те, що більш адаптовані студенти характеризуються більш вираженим інтересом до процесу пізнання, прагненням здобувати нові знання, досягати максимально високих результатів у навчальній діяльності, прагненням підвищити повагу й визнання з боку значущих інших, а також самоповагу за рахунок досягнень в навчанні. Більш високі показники адаптованості до навчальної групи у першокурсників сполучаються з більш виразною задоволеністю навчальною діяльністю, навчальним і виховним процесом, обраною професією, стосунками з одногрупниками і викладачами, побутом. Зниження адаптації до навчальної групи у студентів першого курсу супроводжується зниженням інтересу до навчальної діяльності, зростанням відчуття її безглуздості та непотрібності.

У студентів другого курсу адаптованість до навчальної групи напряму пов'язана з задоволеністю стосунками з викладачами та одногрупниками, а у студентів четвертого курсу – із задоволеністю обраною професією та стосунками з одногрупниками.

Більш адаптовані до навчальної групи студенти третього курсу характеризуються більшою задоволеністю навчальною діяльністю, навчальним і виховним процесом, стосунками з одногрупниками і

викладачами, побутом. Зниження адаптації до навчальної групи у студентів супроводжується загостренням відчуття безглуздості та непотрібності навчання, зростанням фрустрованості автономії, мотивованості навчальної діяльності прагненням уникнути проблем.

Таким чином, можна зробити висновок, що показники адаптації до навчальної групи та навчальної діяльності більш тісно пов'язані зі складовими ставлення студентів до навчання на першому та третьому курсах навчання у порівнянні з другим та четвертим курсами.

Турішева Л.В.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, м. Харків*

Ткаченко І.В.

КЗ ХСНБК № 7, м. Харків

НАСТІЛЬНІ ІГРИ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Гра в педагогіці і психології визнана впливовим чинником розвитку особистості. Спроба систематичного вивчення гри в перший раз була здійснена німецьким вченим К. Гросом у XIX ст. Німецький психолог К. Бюлер визначав гру як діяльність, яка виконується заради отримання «функціонального задоволення». Фрейдисти бачать у грі вираз глибоких інстинктів або потягів. Д. Б. Ельконін розглядав гру як діяльність, в якій складається та вдосконалюється управління поведінкою. Одним з ефективних засобів соціалізації, розвитку та виховання дитини можна вважати сучасну настільну гру. Освітній потенціал гри полягає в тому, що вона містить в собі співробітництва; усвідомлення учнями важливості спілкування як норми життя; формує цілісне уявлення про гру як про спосіб фізичного, психічного та соціального розвитку особистості через опис всіх сфер життєдіяльності сучасної людини. Також гра формує типові навички соціальної поведінки, орієнтацію на групові або індивідуальні дії та кооперацію, розвиває схожі етнічні характери, стереотипи поведінки в людських спільнотах. У будь-якій грі дитина прагне реалізувати себе як особистість, тому для нього найбільш важливий процес гри, а не результат. Гра дає змогу визначити можливі чи існуючі проблеми дитини і моделювати їх подолання.

Настільна гра не тільки допомагає формуванню та розвитку у дитини уваги, пам'яті, уяви, асоціативного та абстрактного мислення, але й допомагає йому легко, в ігровій мотивуючій формі адаптуватися до регламентування особистої діяльності певними правилами.

Застосування комплексу настільних ігор у роботі з дітьми, які мають порушення мови забезпечує ефективність процесу виховання та розвитку в процесі навчання, тому що охоплює всі сторони досліджуваних явищ і враховує індивідуальні особливості та інтереси учнів. Такими умовами є